

DAVID MĚŘJOVSKÝ
AMERIKA
NA MUŠČE

Amerika na mušce

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

David Miřejovský
Amerika na mušce – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

AMERIKA NA MUŠCE

DAVID MIŘEJOVSKÝ
AMERIKA
NA MUŠCE

 P R E S S

Poděkování autora

Tato kniha by nevznikla bez podpory mé manželky Jarmily a synů Davida, Petra a Šimona. Strávili se mnou deset let na třech zahraničních zpravodajských postech. Museli se vyrovnávat s kulturními rozdíly, cizími jazyky i mými častými odjezdy na mnohadenní reportážní cesty.

Úvod

Víc masových střelb než dní v roce. Rok 2023 ve Spojených státech z pohledu bezpečnosti nezačal vůbec dobře. Jen za první tři měsíce zažila země na 134 případů s nejméně 196 mrtvými a téměř pěti stovkami zraněných. Já v té době právě dopisoval tuto knihu. Sám jsem si potřeboval utřídit vzpomínky na téměř pětiletý pobyt ve Spojených státech, kde jsem působil jako stálý zpravodaj České televize. Novinářská profese mě mnohokrát zavedla na místa, kde šílení střelci krátce předtím zaútočili. V posledním roce pobytu v USA jsem měl velmi intenzivní pocit, že tragické případy jsou stále častější. Později zveřejněné statistiky skutečně potvrdily děsivý trend narůstajícího násilí a kriminality.

Ve Spojených státech definují masovou střelbu jako incident spáchaný v krátkém časovém úseku střelnou zbraní s minimálně čtyřmi oběťmi. Mezi mrtvé a zraněné se v takovém případě nepočítává pachatel či pachatelé.

Otevřeně hned tady, v úvodu, přiznávám, že mám pistole, revolvery a pušky rád. První jsem si pořídil hned v jednadvaceti letech, kdy je to podle české legislativy možné. I proto jsem si v Americe všímal, jak odlišný vztah, v porovnání s většinou Evropanů, tam mnozí lidé ke zbraním mají. Snažil jsem se tento vztah na základě svých zážitků popsat právě ve dnech a týdnech,

kdy z USA neustále přicházely zprávy o dalších a dalších tragických případech s mnoha zavražděnými.

Jakkoli mám ke zbraním osobně kladný vztah, jasně vidím, že si Amerika musí přiznat, jaký má problém. Střelné zbraně se tam až příliš často dostávají do rukou šilencům. Neustále přibývajících krvavé tragédie samozřejmě zesilují volání nemalé části americké společnosti po skutečně zásadních legislativních změnách, které by tento strašlivý trend ukončily. Obávám se však, a to i kvůli vlastním zážitkům ze Spojených států, že v dohledné době tyto hlasy na federální úrovni vyslyšeny nebudou.

Do Spojených států jsem jako zahraniční zpravodaj České televize přijel na začátku roku 2018. Krátce poté se odehrála tragédie na střední škole ve floridském Parklandu, která si vyžádala sedmáct mrtvých. Těsně předtím, než jsem z Ameriky v létě 2022 odjel, zastřelil útočník 21 lidí na základní škole v texaském Uvalde. Čtyři roky mezi oběma hrůznými činy vyplnily stovky jiných masových střelb, vražd a útoků střelnou zbraní. Mnohé z nich znovu a znovu rozdmýchávaly americké debaty o zpřísnění zákonů upravujících držení zbraní.

V této knize se snažím čtenářům přiblížit různé aspekty vztahu Američanů ke zbraním. Z českého pohledu je totiž často nepochopitelné, proč část Američanů považuje nošení zbraně za své nezcižitelné právo a proč se v debatách o regulaci zbraňových zákonů objevují na obou stranách velmi ostré a vyhlacené názory. Nezaměřil jsem se pouze na politický rozměr věci, ale na výpovědích a přiblíženích lidí z celého pestrého spektra americké společnosti se pokouším ukázat, jaké nálady kolem střelných zbraní tamní diskusi formují. Píší také o odlišných komunitách a způsobech, jakými se vyrovnávají s prožitými tragédiemi. Doufám, že se mi podaří vám alespoň částečně zprostředkovat vhled do spletité a provázané problematiky jednoho ze zásadních témat dnešní Ameriky.

Předmluva

(Petra Flanderková)

Masakr a pokus o bombový útok na americké střední škole v Columbine ve státu Colorado 20. dubna 1999 byly první masovou střílbou ve vzdělávacích zařízeních Spojených států, o kterých jsem psala pro zpravodajství České televize, tehdy ještě v redakci na Kavčích horách. Způsob zpracování byl v porovnání s dneškem předpotopní – záběry přicházely s velkým časovým zpožděním, živý přenos neexistoval vůbec a technika lineárního střihu, která se v té době používala, způsobovala, že když chtěl člověk nahradit v reportáži záběr na začátku, musel smazat všechny, které následovaly po něm, a začít prakticky znova. Informací bylo málo a sbíraly se z nejrůznějších amerických serverů. Zděšení, šok a pocit bezmoci to ale neumenšilo.

Dva bělošští studenti, sedmnáctiletý a osmnáctiletý, měli hrůzný čin promyšlený do posledního detailu. Přípravovali se na něj víc než rok. Během oběda plánovali ve školní jídelně odpálit propanbutanové bomby, které by na místě zabily stovky studentů. Přeživší se chystali postřílet automatickými zbraněmi a ty, kterým by se z místa masakru přece jen podařilo uniknout, měly zastavit nálože nastražené na školním parkovišti. Jenže detonátory selhaly, a tak se teenageři, kteří už dřív vyhrožovali spolužákům smrtí, vydali na vražednou misi do knihovny. Zabili 12 studentů

a učitele, dalších 21 postřelili. Následně oba spáchali sebevraždu. Za sebou nechali v té době nejkrvavější školní střelbu v americké historii. Jak to, že si rodiče, spolužáci ani učitelé ničeho nevšimli? Vážně mohou takhle monstrózní akci připravit dva teenageři ve vší tajnosti? ptala jsem se v duchu.

Když jsem v červenci 1999 začala působit jako zpravodajka České televize ve Spojených státech, země se z tragédie v Columbine ještě vzpamatovala. Jak vycházely najevo další a další detaily masakru i příprav na něj – deníky, nahrávky, informace o tom, jak pachatelé získali zbraně – přibývaly nejen ve Spojených státech otázky, jak se takový čin mohl stát. Lidé se také často ptali, zda se mu nedalo zabránit. V té době se střelba na škole zdála být ryze americkou záležitostí, ale události pozdějších let ukázaly, že nejde jen o doménu severoamerického kontinentu. Jeden příklad za všechny – německý Winnenden, 11. březen 2009 a 15 mrtvých.

Naprosto zřejmě se změnilы priority amerických rodičů při výběru školy. Když jsem se bavila se známými, kteří měli děti školního nebo předškolního věku, zmiňovali bezpečnost na jednom z prvních míst. Určitě, hodnocení, úspěchy v soutěžích, možnosti sportovních aktivit i jestli se školy nachází v dobré čtvrti, to všechno hrálo pořád velkou roli. Ale nyní se kladl důraz také na to, kolik škola investovala do bezpečnostních opatření, jak na ní probíhají nácviky krizových scénářů, jaká pozornost se věnuje problematickým studentům. To najeďnou hlasitě rezonovalo.

Typická americká střední škola leží mimo hlavní městskou zástavbu. Většinou se jedná o rozsáhlý komplex mnoha budov, děti přiváží školní autobus nebo rodiče, později samy jezdí autem. Školy mají vlastní ostrahu. Po střelbě v Columbine se zásadně změnila taktika bezpečnostních složek v případech zásahu proti aktivnímu střelci. Za mého působení ve Spojených státech v letech 1999–2003 se také podstatně zpřísnila opatření, jejichž cílem je maximálně ochránit studenty. Přibýly vstupní rámy a detektory kovu, kamery, namátkové osobní prohlídky. Natáčet přímo

ve škole se mi podařilo pouze dvakrát – jednou ve Washingtonu a podruhé na arizonsko-mexické hranici. Pokaždé tomu předcházelo několik týdnů dopisování a vyjednávání, potřeba byl písemný souhlas rodičů všech dětí, v jejichž třídě se mělo natáčení odehrát.

Asi jsem měla štěstí. Na rozdíl od zpravodajů, kteří se ve Washingtonu vystřídali po mně, včetně Davida Mířejovského, jsem sama za víc než čtyři roky působení v USA o žádném školním masakru zprávy přinášet nemusela. Ze zkušeností po 11. září, kdy jsem v New Yorku obcházela na ulicích lidi, kteří zoufale hledali své příbuzné, si ale dokážu představit trauma pozůstalých i pocity novináře, který se snaží získat příběh pro svoji reportáž a zároveň neranit jejich city.

Zákonodárci, učitelé i rodiče balancují mezi dvěma zdánlivě neslučitelnými cíli – jak zajistit bezpečí a přitom neudělat ze školy pevnost. V jednu dobu se prosazovaly průhledné batohy, aby bylo vidět, co si děti do školy nesou. Na internetu se jejich ceny šplhaly do stovek dolarů a byly hned vyprodané. Pak přišly zase neprůstřelné aktovky, jejichž balistické vložky měly žáky před smrtícími projektily ochránit. Po každé tragické události se zvedne nová vlna aktivit směřujících k omezení prodeje střelných zbraní a větší kontrole těch, kteří si je kupují. Zároveň se ozve ta část společnosti, která obhajuje druhý dodatek ústavy a argumentuje tím, že nezabíjejí zbraně, ale lidé. Po každé střelbě se také volá po zvýšení bezpečnosti ve školách. A přesto se zdá, že se všechna přijatá opatření míjejí účinkem. Hledala jsem čísla. Federální data ukazují, že ve školním roce 2020–21 byl počet zabití nebo zranění střelnou zbraní na veřejných či soukromých školách nejvyšší za posledních 20 let. Na technologickém zajištění bezpečnosti tohoto sektoru v roce 2021 přitom podle průzkumu společnosti Omdia vydělaly soukromé bezpečnostní firmy víc než 3 miliardy dolarů.

„Dceru vyloučili na tři dny ze školy,“ vyprávěla mi rozhořčeně kamarádka. „Měla zlomenou nohu, chodila o berlích. Spolužačka se jí posmívala, tak ji tou berlí přetáhla.“ Vyloučené byly obě.

Tohle opatření amerických škol jsem nikdy nepochopila. Pokud se někdo proviní proti školnímu řádu, tak to, že ho nechám za trest doma, ho přece spíš zatvrdí, než aby ho donutil se kát. Vyloučení z kolektivu, byť jen na čas, může v dětech zanechat pocit méněcennosti. A třeba i zasít myšlenku na pomstu.

Rámy, kamery, automatické elektrické zámky mohou vyvolávat zdánlivý pocit fyzického bezpečí. Jenže když se studenti nebudou cítit bezpečně i po psychické stránce, tragédii to nemusí zabránit. Statistiky ukazují, že většinu útoků na školách spáchali buď současní, nebo bývalí studenti. Mnozí z nich měli zažívat výsměch, diskriminaci, šikanu. Školní psychologové a terénní pracovníci mohou problematiku žáků vytipovat a pomoci jim dřív, než se rozhodnou sáhnout k násilí. Po masakru v texaském Uvalde v roce 2022 v tomto znění Kongres schválil zákon a vyčlenil pro daný účel miliardu dolarů. Jedná se o velkou změnu, protože federální vláda se od tragédie v Columbine soustředila především na opatření, která jsou vidět. Až teď by je měla doplnit další, která nejsou na první pohled hmatatelná. Na jednání a psychiku všech studentů přítomných mohou mít mnohem větší vliv než ozbrojení strážci a detektory kovu u vchodu do školy.

Jak už jsem zmínila, můj pobyt v Americe žádná masová střelba ve škole nepoznamenala. Setkali se s ní ale všichni zpravodajové po mně. David Miřejovský byl v Parklandu i na mnoha dalších místech. To už jsem v Praze působila jako zahraniční editor Událostí. Technologie byla na hony vzdálená roku 1999, kdy jsem o takové tragédii psala já. Agentury teď chrlily záběry v přímém přenosu ze země i ze vzduchu. Na Twitteru přibývala každou vteřinu videa očitých svědků z mobilních telefonů. Nejsmutnější bylo, že to už nikoho nepřekvapilo. Na lince Praha–Washington se rozeběhla čilá zpravodajská komunikace s konstatováním: Zase škola. A zase děti.

Svíčky a medvídci

Podle navigace jsme zabočili na poslední křižovatce. Ke vjezdu do komplexu střední školy nám zbývalo už jen několik stovek metrů. O pár hodin dřív tady zaútočil jeden ze studentů. I když jsem byl v této části Spojených států poprvé, přesně jsem věděl, jaká scéna nás čeká. Na místa podobných šílených činů mě práce zahraničního zpravodaje přivedla během let ve Spojených státech mnohokrát. A pokaždé se nám s kameramanem naskytl podobný pohled. Prostor, kam už nikdo kromě vyšetřovatelů nesměl vstoupit, vymezovaly žluté policejní pásky. Panel s názvem školy osvětlovaly zapálené svíčky. Právě tady se vršily květiny i plyšoví medvídci. Přinášeli je kamarádi a příbuzní obětí, nejčastěji dospívajících dětí, učitelek a učitelů, jejichž životy nečekaně a nesmyslně ukončil šílený střelec.

K útoku střelnou zbraní dochází v amerických školách nejčastěji na začátku vyučovacího dne. Než se potvrzená informace o tragédii dostane do celostátních médií, trvá to mnohdy i několik hodin. Prvotní zprávy navíc zpravidla zmiňují menší počet zraněných, než jaká je skutečnost. Zasahující bezpečnostní složky se totiž nejdřív musí ujistit, že přímé nebezpečí pominulo, a až poté počítají oběti a detailně informují veřejnost. A přesně v tuto chvíli jsme na místa masových střelb, které svou krutostí dokázaly pohnout

americkou veřejností, vyráželi také my. Kvůli velkým vzdálenostem od metropole Washingtonu, kde jsme sídlili, jsme často dorazili až během noci.

I přes pokročilou hodinu před potemnělou školní budovu neustále přicházeli příbuzní a známí zavražděných. Stáli neschopni slova, modlili se, navzájem se objímali, plakali a snažili se pochopit, co se vlastně stalo. Když jsem se s nimi dal do řeči, nejdříve se všichni zamýšleli nad motivem střelce. Snažili se najít důvod a sami sobě vysvětlit, proč někdo vzal zbraň a šel do školy zabít. Samozřejmě žádné racionální vysvětlení nenašli, což smutek nad zbytečnou ztrátou jejich blízkých ještě prohlubovalo. „Hlavně musíme zabránit tomu, aby se stejná tragédie opakovala na dalších místech a rodiče jiných dětí zažívali to, co teď my,“ byla většinou druhá věta, kterou jsem na místě slyšel.

Vždy zaznívaly stejné výroky o nutnosti „něco konečně udělat“ i „povinnosti zajistit, aby se to už znovu nestalo“. Navzdory těmto výzvám se však během čtyř a půl let, které jsem v Americe strávil, mnoho nezměnilo. Veřejná debata i apely na místní a federální politiky v týdnech po tragédii postupně zeslábly, až téměř utichly. S plnou intenzitou pak diskuse nanovo začala po další střelbě s větším počtem mrtvých ve škole, obchodním centru, na koncertě, v modlitebně nebo firemním areálu.

1.

Tolik lidí jsem v centru Washingtonu už nikdy potom nezažil. Na konci března 2018 bylo v hlavním městě docela pěkné počasí. Celý den svítalo slunce a lidé vyrazili jen v lehkých bundách a kabátech. Zrovna uplynulo pět týdnů od masakru na střední škole Marjory Stoneman Douglasové ve floridském Parklandu. Hlavní organizace lobbující za přísnější kontrolu zbraní se tehdy spojily a svolaly jednu z největších demonstrací ve Spojených státech za mnoho posledních let. Pojmenovali ji „Pochod za naše životy“.

„Větší davy jsem v centru viděla jen na první inauguraci Baracka Obamy,“ svěřila se mi Branka Slavica, zpravodajka chorvatské televize HRT. Ve Washingtonu žije od roku 2005 a z nás novinářů evropských televizí tam toho zažila určitě nejvíc. Narazili jsme na sebe úplně náhodou při prodírání se davem.

Podle odhadů policie do centra metropole a mnoha dalších měst po celých Spojených státech tu sobotu vyrazily na dva miliony lidí. Dav mezi areálem Kapitolu a Bílým domem byl skutečně obrovský. Místy se po širokých washingtonských bulvárech kvůli návalu lidí téměř nedalo projít. Organizátoři vyhlásili jen pár jednoduchých základních požadavků, kterým naprosto všichni rozuměli.

Především šlo o zavedení univerzálních kontrol všech lidí, kteří si pořizují střelné zbraně. Pak také o zrušení výjimek na jejich

prodej mezi soukromými osobami a znovuzavedení zákazu prodeje útočných pušek. Takový zákon platil celou dekádu od roku 1994. Administrativa republikánského prezidenta George Bushe mladšího ale omezenou platnost legislativy nenechala prodloužit. Od roku 2004 se tento typ zbraní opět začal v USA prodávat i civilistům.

Další apely na politiky zmiňovaly také zákaz prodeje velkacapacitních zásobníků a doplňků zbraní, které urychlují střelbu. V Americe se jim říká bump stock. Jde vlastně o upravenou pažbu poloautomatické pušky. Technické řešení umožňuje opakovanou střelbu bez nutnosti znovu zmáčknout spoušť. S využitím zpětného rázu zbraně zjednodušeně řečeno hází spoušť na prst, a střelec ji tak nemusí sám mačkat.

Jde o relativně jednoduché a levné řešení, které zcela zásadně změní výkon zbraně. Z laického pohledu udělá z pušky samopal. Střelba je pak natolik rychlá, že působí jako plně automatická. „Bump stocky absolutně nedávají smysl. Žádný normální střelec je nepoužívá, protože se s tím nedá zamířit. Je to dobré jen do internetového videa, kde díky tomu vystřílíš zásobník za dvě vteřiny. Trefíš ale leda stodolu. A to od ní nesmíš stát moc daleko,“ shrnul mi svůj pohled na věc Tim. Na demonstraci přijel z Virginie. Sám měl doma několik pistolí a pušek.

„Doplňky zbraní je možné zakázat hned a nebude kolem toho ani moc povyku. V ústavě se nepíše nic o právu na speciální pažby pušek,“ přisadila si Timova manželka Helena. Vysoká šlachovitá žena s nakrátko střiženými blond vlasy se mi svěřila, že ona i manžel byli vždy spíš proti regulaci zbraní. Poslední případy masových útoků jimi ale silně otrásl.

Nešlo jen o střelbu na floridské střední škole. O pár měsíců dřív zaútočil starší muž v Las Vegas. Z hotelového pokoje v třicátém druhém patře hotelu Mandalay Bay spustil palbu do davu návštěvníků blízkého hudebního festivalu. Na mnoha z dvaceti čtyř zbraní, které ke střelbě zneužil, měl nasazené právě bump stoky.

Nemusel nijak zvlášť mířit, protože stačilo zbraně obrátit k velké ploše s tisícovkami lidí.

Během deseti minut vystřílel asi tisíc nábojů. Kdyby byl musel pokaždé jednotlivě zmáčknout spoušť, těžko by vypálil tolikrát. Zavraždil šedesát lidí. V důsledku střelby navíc utrpělo zranění téměř devět stovek dalších. Menší polovinu zasáhly vystřelené projektily a jejich šrapnely. Ostatní se zranili v tlačenci, když se snažili dostat do bezpečí. Dodnes jde o nejtragičtější útok střelnými zbraněmi spáchaný jednotlivcem v dějinách Spojených států. Pevně doufám, že už nikdy nebude překonán.

Tento případ se odehrál prvního října 2017 a Ameriku opravdu hodně vyděsil. Zároveň velmi posílil hlasy volající po zákazu některých typů zbraní a jejich doplňků. Když pak 14. února následujícího roku zaútočil střelec na střední škole v Parklandu, velká část společnosti požadovala okamžitou změnu zákonů. Pochopil to i tehdejší prezident Donald Trump a začal mluvit o zákazu bump stocků, přestože jinak vycházel majitelům zbraní a střeleckým asociacím vstříc. V té chvíli bylo bezpředmětné, že střelec na Floridě tento doplněk zbraně nepoužil. Tlak veřejnosti, která žádala nějakou změnu, byl příliš silný.

Uvědomil jsem si to ve chvíli, kdy na obřím pódiu požadavky organizátorů demonstrace podpořila Aalayah Eastmondová. Mladá dívka přežila střelbu ve škole skrytá pod tělem zavražděné spolužačky. „Před patnácti lety jsem ztratila kvůli střelbě v newyorském Brooklynu strýce Patrika. Moje matka málem kvůli dalšímu střelení přišla o dceru ve floridském Parklandu. To se musí změnit. Bojujeme za to už příliš dlouho, a pořád se nic neděje. Změna musí přijít teď hned,“ pronesla pohnutým hlasem do mikrofonu dívka s dlouhými copánky a výraznými brýlemi. Právě uplynuly dva dny od jejích sedmnáctých narozenin. Nechybělo málo a nedožila se jich.

V davu jsem se snažil najít někoho zajímavého a udělat s ním rozhovor. Narazil jsem přitom na učitele Andrewa, který působil

na jedné ze soukromých škol v prestižní washingtonské čtvrti Georgetown. „Ani my nemůžeme podceňovat nebezpečí, které šílení střelci představují. Máme neprůstřelná okna i dveře do tříd. Díky školnému od rodičů si to naše škola může, na rozdíl od těch státních, dovolit. Několikrát ročně také cvičíme, jak reagovat, když v budově nebo její blízkosti zazní výstřely. Vůbec se mi to nelíbí. Přál bych si, aby se situace v naší zemi změnila. Řešením je podle mě zakázat některé typy zbraní a k zbylým omezit přístup lidem, kterým by se vůbec neměly dostat do rukou,“ vysvětlil mi svůj pohled postarší muž s ustupujícími vlasy.

Vzpomněl jsem si v té chvíli na setkání s Nicole Smithovou, studentkou z Parklandské střední školy. Dělal jsem s ní rozhovor před plotem školního areálu, který byl ověšený květinami, vzkazy a plyšovými hračkami. Bylo to nedlouho po útoku šíleného střelce a mladá dívka s vlasy staženými do mohutného copu se celá třásla. Hlas jí během našeho rozhovoru několikrát zradil a v očích se jí objevily slzy. Přesto před kamerou zůstala. I přes viditelné emocionální vypětí naprosto jasně shrnula, po čem žáci školy volali: „Tohle už se prostě nesmí znovu opakovat. Potřebujeme zákony, které dostanou nebezpečné zbraně z ulic a zabrání v jejich získání psychicky nemocným lidem. Lidi kvůli tomu nesmí dál umírat. Byli to naprosto nevinní studenti a učitelé, které zabila zbraň určená pro válku.“

Nicole a její spolužáci patří ke generaci, která bývá někdy v USA označována za děti masových střeľeb. Narodili se až po masakru na střední škole v Columbine, který se odehrál v roce 1999, a celé své dospívání ve vzdělávacích institucích všeho druhu cvičili reakce pro případ útoku šíleného střelce. Právě tyto dívky a chlapci na prahu dospělosti se stali velmi silnými hlasy žádajícími zákaz prodeje útočných pušek.

Někteří střelci nemají toto označení zbraní typu AR-15 rádi. Tvrdí, že není přesné a vztahuje se jen na armádní zbraně, nikoliv na modely určené pro civilisty. Demonstranti žádající jejich zákaz ale

názvosloví neřeší. Všichni vědí, o jaké zbraně jde. Zjednodušeně se jim v Americe říká právě AR-15. AR je zkratka jména výrobce ArmaLite Rifle a patnáct je číslo modelu.

ArmaLite byl výrobce zbraní, který ve Spojených státech v padesátých letech minulého století jako první vyvinul lehkou spolehlivou pušku s možností plně automatické střelby. Licenci pak koupila zbrojovka Colt, která přepracovanou verzi prodávala americké armádě pod známým označením M16. Za poslední půlstoletí vzniklo nespočet různých variací této zbraně od mnoha výrobců.

Pojmenování AR-15 vycházející z původní smlouvy mezi Coltem a společností ArmaLite se vžilo do obecného povědomí a laická veřejnost ho už zcela automaticky používá pro označení prakticky všech dlouhých střelných zbraní. Výjimkou jsou jen lovecké pušky s válcovým odsuvným závěrem, kdy střelec musí sám pákovým mechanismem náboj do komory hlavně zasunout a po výstřelu nábojnici zas vyhodit.

Vícekrát jsem mezi demonstranty během „Pochodu za naše životy“ narazil na prosté vysvětlení, že AR-15 je prostě puška, která střílí rychle. Například Amy Conwellové, kterou jsem potkal v davu poblíž Muzea moderního umění, bylo úplně jedno, jestli jde o technicky správné označení, nebo zda se jedná o zbraně jiných typů jako AK-47 nebo TEC-9. Věděla ale, že útočníci ve školách střílí nejčastěji právě z pušek, které znala z televize jako výzbroj amerických vojáků na zahraničních misích.

Energická seniorka s prošedivělými vlasy se mi svěřila, že na demonstrace chodí celý život. Začala už v šedesátých letech minulého století jako studentka na protestech za legalizaci interrupcí. Aktivní byla podle svých slov celý život a také za omezení zbraní vystupovala už desítky let: „Celý národ je postižený. Kdekoliv jsi, cokoliv děláš, pořád aby ses díval přes rameno. Kdejaký blázen se snadno dostane ke zbraní a nenapadne ho nic jiného než postřílet co nejvíc lidí.“ Žena kroutila hlavou a naprosto jasně formulovala, co se podle ní musí ve Spojených státech změnit, aby skončily

masové útoky: „Útočné pušky musíme v Americe zakázat. Na našich ulicích, v našich školách, na koncertech, v kinech, synagogách a kostelích není místo pro vojenské zbraně. V letech 1994 až 2004 u nás platil zákaz jejich prodeje. Když platnost toho zákona vypršela, zvýšil se počet masových střelb o neskutečných tři sta padesát čtyři procent.“

Volání lidí jako Amy slyšel také Donald Trump. Obrazně i slova. Ten den se americká média věnovala jen této obří demonstraci. Prezident si navíc ani nepotřeboval pouštět televizi. Stačilo mu otevřít kterékoliv okno v Bílém domě a demonstraci v centru hlavního města musel jasně slyšet.

Donald Trump¹ během první prezidentské kampaně v roce 2016 prohlašoval, že občas nosí pistoli a cítí se díky tomu daleko bezpečněji. Mnozí komentátoři ale toto prohlášení měli spíš za slogan, který měl před volbami oslovit majitele zbraní. Ještě v roce 2000 v roli newyorského podnikatele Trump ve své knize „Amerika, kterou si zasloužíme“ kritizoval republikány, že nechťejí připustit větší kontrolu zbraní a sám se pro ni vyslovil. Tehdy zvažoval, že se pokusí získat prezidentský úřad jako kandidát Reformní strany. Text tedy představoval voličům souhrn jeho idejí a plánů, pokud by se do boje o Bílý dům skutečně pustil. Nakonec se k tomu odhodlal až o patnáct let později a některé části knihy už nebyly aktuální, protože cílil na jiné publikum.

Podle amerických novinářů, kteří píší výhradně o prezidentské administrativě, však měli blízcí spolupracovníci z Trumpových názorů na zbraňovou legislativu mnohokrát těžkou hlavu. „Žil příliš dlouho v New Yorku, proto má na zbraň názor jako demokrati,“ měl údajně jednou prohlásit úřadující personální ředitel Bílého domu Mick Mulvaney. Zatímco v otázkách imigrace a ekonomiky byl Trump v době svého prezidentství ideově kovaným

1 Donald Trump vyhrál prezidentské volby proti demokratce Hillary Clintonové v roce 2016. Úřad pak zastával od 20. 1. 2017 do 20. 1. 2021.

republikánem, v pohledu na zbraně to bylo podle vzpomínek mnoha lidí z jeho okolí skutečně jinak. Byť to nikdy nevyřkl veřejně, měl Donald Trump ve funkci zvažovat vyhlášení zákazu prodeje pušek typu AR-15 hned několikrát.

Tématu se intenzivně věnoval vždy po střelbě s mnoha mrtvými. Trump se během celého roku po tragickém útoku v Parklandu ve veřejných prohlášeních neustále vracel k nutnosti problém řešit. Nakonec nařídil ministerstvu spravedlnosti, aby prosadilo zákaz bump stocků. Úřadující ministr Matthew Whitaker nařízení v prosinci roku 2018 skutečně podepsal.

A spustil tím dlouhou právní bitvu. Administrativa totiž přišla s řešením, které se na první pohled zdá být velmi jednoduché. Zbraně s bump stocky prohlásila za plně automatické. No a plně automatické střelné zbraně jsou v naprosté většině případů v USA už dlouho nelegální. Od roku 1986 je pro civilistu v Americe nesmírně složité pořídit si novou plně automatickou zbraň. Navíc je protizákonné poloautomatické pušky nebo pistole upravit vnitřními součástkami k nepřerušované palbě. Pokud střelec zmáčkne jednou spoušť, musí následovat jen jeden výstřel.

Jenže pohyblivá pažba a rukojeť nejsou podle mnoha střelců vnitřní součástí zbraně a technicky dochází k opakovanému mačkání spouště. Navíc se majitelům nelíbilo, že by museli součástky zbraní, které zakoupili často za stovky dolarů, zničit bez kompenzace ze strany státu. Nařízení proto na různých místech USA soudně napadli.

Rozruch ve střelecké komunitě vyvolalo i vyhlášení republikánské administrativy, že se lidé mají bump stocků okamžitě zbavit. Soudy tento pohled vlády v následujících letech podpořily. Nadále se ale objevují pokusy nařízení zvrátit.

Na federální úrovni je skutečně dost složité cokoliv prosadit. Jiná situace panuje v jednotlivých státech. Ty, které ovládají demokracie, mají obecně dost přísné zbraňové zákony. V roce 2018 se však mnohé změnilo také ve státech, kde vládou republikáni.

Hnutí, v jehož čele stáli studenti přeživší masakr na střední škole Marjory Stoneman Douglasové v Parklandu, skutečně vytvořilo na politiku obrovský tlak. Během několika měsíců od března do července, tedy na americké poměry velmi rychle, přijaly jednotlivé státy padesátku nových zákonů omezujících držení zbraní. Ve čtrnácti státech, kde k tomu došlo, byl guvernérem republikán. Patřily mezi ně i státy jako Jižní Dakota, Oklahoma, Nebraska nebo Tennessee. Dřív věc nejen nevídaná, ale pro mnohé i nemyslitelná.

Nová legislativa obsahovala různé restriktce od zákazu používání bump stocků až po možnost úředního odebrání střelných zbraní potenciálně nebezpečné osobě. Aktivisté bojující za omezení zbraní jako Allison Andermanová se přesvědčili, že změny jsou možné. „Zákonodárci si konečně začali uvědomovat, že se masová střelba může odehrát i v jejich státě. A nechtějí, aby se to stalo v době, kdy jsou sami ve vedení,“ komentovala lakonicky Andermanová přístup mnohých zvolených zástupců.

Karl Rhoads, demokratický politik z Havaje, její slova potvrdil. Přiznal, že se o zbraně a legislativu, která je omezuje, dřív vůbec nezajímal: „Teď je to všem jasné. Bump stocky nejsou pro lovce. Je to nástroj masových vrahů.“ Rhoads to pronesl krátce poté, co havajskou Sněmovnou reprezentantů jednohlasně prošel jeho návrh na zákaz daného doplňku zbraně.

Mimochodem, v tomto ostrovním americkém státě je oficiálně registrováno přes milion šest set tisíc střelných zbraní. Lidí tam ale žije méně než půldruhého milionu. Na každého obyvatele, včetně nemluvňat, tak statisticky vychází víc než jedna zbraň. Z tohoto pohledu jde o jednu z nejvyzbrojenějších populací v USA. Podle údajů CDC² ovšem dlouhodobě patří ke státům s nejnižší

2 Centrum pro kontrolu a prevenci nemocí. Během pandemie tato federální agentura vydávala statistiky očkovaných, nakažených a bohužel i zemřelých. CDC se zaměřuje na prevenci infekčních onemocnění. Poskytuje ale také nejrozsáhlejší statistiky, včetně těch o smrtelných střelných zraněních.

úmrtností způsobenou střelnými zbraněmi. Je tedy otázkou, zda politici skutečně museli změny do místní legislativy prosadit.

Další státy například omezily kapacitu povolených zásobníků, upravily pravidla pro nošení zbraně na veřejnosti nebo zakázaly jejich držení lidem usvědčeným z domácího násilí. Samozřejmě i tyto zákony na místní úrovni jsou napadány střeleckými organizacemi, které se pokoušejí jejich platnost pozastavit či alespoň omezit. Debaty o velikosti zásobníků a počtu nábojů v nich v Americe nejspíš nikdy neskončí.

Rok 2018 přesto představuje jeden z důležitých milníků americké zbraňové legislativy. Začaly se zavádět zákony, které dlouho vypadaly jen jako nereálné sny aktivistů a příbuzných obětí. Dokonce i stát Florida s téměř dvaadvaceti miliony obyvatel, kde byl tehdy gubernérem republikán a horlivý obhájce zbraní Rick Scott, přijal zásadní legislativní změny. Státní zákony rozšířily nutné prověrky kupců zbraní, zakázaly už mnohokrát zmíněné bump stocky, prodloužily období mezi objednááním a převzetím zbraně nebo umožnily odebrat pistole a pušky potenciálně rizikovým lidem.

Že jde skutečně o velmi výjimečnou chvíli si už tehdy uvědomovali i aktivisté usilující o legislativní zákaz některých typů zbraní. „Co si budeme nalhávat. Bez obrovského počtu mrtvých během několika měsíců by ty zákony neměly šanci. Ted' je společnost vyděšená a rozzlobená. Politici to cítí a jsou ochotni hlasovat pro. Za pár týdnů, až emoce vychladnou, už by podobné návrhy neprošly. Podobná situace tu nebyla od začátku devadesátých let. Obrovská kriminalita se spoustou mrtvých v ulicích tenkrát Američany opravdu vyděsila a nám se podařilo prosadit desetiletý zákaz prodeje útočných pušek,“ řekla mi drobná Brenda, která se v organizování tohoto typu protestů dlouhodobě angažovala.

Že nastala vhodná doba pro lobování za změny zákonů pochopila také Rachel Usdanová z organizace Moms Demand Action. Do češtiny by se jméno tohoto spolku dalo nejlépe přeložit asi

jako „Matky žádají činy“. Sympatickou mladou dámu jsem potkal na ostrově mezi řekou Potomac a Washingtonovým kanálem. Na špičku ostrova, odkud jsou krásně vidět startující a přistávající stroje na letišti Ronalda Reagana, jezdí místní často pořádat pikniky. Rachel tam svolala rodiny obětí střelných zbraní. V sluncem zalitým dni se postavila do stínu koruny statného listnatého stromu a desítkám lidí představila plán, jak přesvědčit zákonodárce k úpravě legislativy. Přítomní měli oslovovat klíčové politiky prostřednictvím dopisů i osobních setkání během předvolebních kampaní a snažit se je ovlivnit svým autentickým vyprávěním o ztrátě blízké osoby.

Když jsme pak spolu seděli u zašlého dřevěného stolečku v parku vedle dětského hřiště, povzdechla si: „Je frustrující, že jsme my, matky, stále nedosáhly velkého pokroku na federální úrovni. Přitom podle našich šetření až 97 procent Američanů podporuje zavedení přísnějších kontrol lidí, kteří si zbraně kupují.“ Rachel byla přesvědčena, že kriminalitu a počet vražd je možné rychle snížit omezením přístupu ke zbraním. Z jejího pohledu tomu dlouhodobě bránilo jen několik politiků.

Energická žena s dlouhými vlasy staženými do copu pod oranžovou kšiltovkou mi přiznala, že po každém mediálně sledovaném případě školní střelby její organizaci skokově přibývají členové i sponzorské příspěvky. „Velké útoky jsou samozřejmě děsivé, a proto přitahují hodně pozornosti. My ale upozorňujeme i na případy, které se opakují každý den a už se ani nedostanou do zprávy,“ posteskla si Rachel.

Tragický příběh, který neodvysílala ani lokální televize, mi o pár minut později u stejného stolku vyprávěla DeShola Dawkinsová. Usměvavá padesátiletá černoška posmutní, když vzpomíná na srpen 2013. Jeden z výstřelů, které tehdy zazněly před jejím domem, totiž zabil jejího čtyřiatřicetiletého syna. Timothy pracoval v týmu místního politika Traytona Whitea, který dlouhodobě upozorňuje na rostoucí násilí a kriminalitu v hlavním městě. DeShola